

ARBEJDSMARKED 29. maj, 2021

Kronik: Hvilken frihed er til stede i Pelle Dragsteds socialisme?

Pelle Dragsteds nye bog indeholder mange spændende tanker. På spørgsmålet om reel frihed på arbejdsmarkedet, mangler der dog nogle perspektiver i retten til også at kunne sige nej til arbejde, skriver Erik Christensen.

Borgerløn kan skabe en mere positiv forudsætning for arbejdssagende, og vil gøre arbejde til en ret frem for en pligt, mener dagens kroniker. Illustration: Anna Parini

Af Erik Christensen

🕒 9 min. læsetid

Pelle Dragsteds (PD) nye bog: "Nordisk socialisme. På vej mod en demokratisk økonomi" er med rette blevet rost i store dele af pressen for at være epokegørende. Det er meget sjældent, at aktive politikere skriver bøger, der holder mere end en sæson, og som sætter sig spor ved at være vigtige inspirationskilder for en fremtidig rød-grøn politik. Sidste gang det skete, var da Lisbeth Bech-Nielsen og Peter Westermann skrev bogen: "Oprør for fremtiden. Manifest for Frihed og Fællesskab – midt i en Tech-tid" i 2018. Den var også bemærkelsesværdig, men fik slet ikke samme umiddelbare omtale som PD's bog i pressen

Det centrale i PD's politiske budskab i bogen er, at venstrefløjens – og det vil specielt sige Enhedslisten – må redefinere opfattelsen af kapitalismen, hvis partiet skal vinde en bredere forståelse i dagens Danmark. Spørgsmålene om kapitalismens og socialismens eksistens er ikke spørgsmål om enten-eller, men mere spørgsmål om mere eller mindre.

I Danmark har vi i dag allerede en ikke-kapitalistisk, demokratisk og socialistisk økonomi i kraft af en stor offentlig sektor og dele af ikke kapitalistisk økonomi, hævdes det i bogen. Derfor gælder det om at udvide den demokratiske sektor af økonomien, demokratisere den offentlige sektor og langsomt begynde at skabe forskellige former for fondssocialisme, at overtage ejendomsretten i den privatkapitalistiske sektor.

Frihed og lønarbejde

Det centrale i kapitalismen er den private ejendomsret til produktionsmidlerne samt eksistensen af lønarbejde. Her er PD næsten udelukkende fokuseret på at få demokratiseret ejendomsretten til produktionsmidlerne – men siger ikke meget om lønarbejdets fremtid.

“Med en pligt til lønarbejde i socialismen, vil man ikke få en reel frihed. Den vil kun opnås, hvis man også fik friheden til at sige nej til jobgarantien”

Han kritiserer naturligvis tvangen til lønarbejde i dagens samfund og de forringelser, der er sket omkring dagpenge og kontanthjælp. Og bogen starter med konstateringen af vores samfunds store modsigelse: "Hvorfor har vi kun demokrati, lighed og frihed i den politiske sfære – ikke på arbejdspladserne? Hvorfor holder demokratiet op, når vi går ind ad fabriksporten? Hvorfor har vi autokrati, hvor arbejdsgivere ejer arbejdspladserne og leder og fordeler arbejdet?"

PD har øje for, at medejendomsret og demokrati på arbejdspladsen betyder en forøgelse af friheden. Den positive frihed til at skabe noget sammen med andre, at nå nogle mål repræsenterer en væsentlig udvidelse af friheden set i forhold til ufriheden i det kapitalistiske samfund.

Hvad med den negative frihed fra tvangen til lønarbejdet i kapitalismen? Hvad med friheden i forhold til lønarbejdet i det socialistiske samfund? Både medejendomsretten til produktionsmidlerne og afskaffelse af tvangen til lønarbejdet må være det centrale kriterie for et socialistisk samfund.

Lønarbejdet vil ikke blive afskaffet i PD's socialisme. Det vil stadig eksistere i en kapitalistisk form i den private sektor, hvor der eksisterer privat ejendomsret, men også i den markedsocialistiske sektor, som PD går ind for. Derfor har han også til slut et reformforslag om at skabe fuld beskæftigelse og en offentlig jobgaranti i det markedsocialistiske samfund, han forestiller sig.

Det er imidlertid et problematisk forslag, både i forhold til friheden som lønarbejder, og den grønne omstilling i et socialistisk samfund. Som Dragsted beskriver sit forslag om en jobgaranti betyder det, at man får en ret til et lønarbejde, samtidig med at man har en pligt til det. Men med en pligt til lønarbejde i socialismen, vil man jo ikke få en reel frihed. Den vil kun opnås, hvis man fik friheden til at sige nej til jobgarantien, og der i denne frihed lå, at man fik friheden til stadig at stå som arbejdsløs med understøttelse (så længe det varede), eller gik på en ubetinget borgerløn.

En frivillig jobgaranti kombineret med en borgerløn vil have den fordel, at den ville give en reel frihed til både at sige nej til et lønarbejde og samtidig få en vis ret til et lønarbejde. I forhold til en ren borgerlønsordning vil det være en fordel for den gruppe af mennesker, der lægger stor vægt på at blive del af et arbejdsfællesskab, og de kvaliteter det har.

Borgerløn i stedet for fuld beskæftigelse

Når politikken om fuld beskæftigelse også er en problematisk politik i et markedsocialistisk samfund skyldes det, at det i den traditionelle forståelse af begrebet betyder, at man så bliver tvunget til hele tiden at skabe nye arbejdspladser, økonomisk vækst, når der er arbejdsløshed. Og det vil kollidere med målsætningen om at skabe en økologisk bæredygtighed.

Det gælder om at gøre det markedsocialistiske samfund til en *ligevægtsøkonomi*, hvilket blandt andet kan skabes, hvis man udskifter målsætningen om skabelsen af fuld beskæftigelse – med en ubetinget borgerløn. Det foreslog den svenske økonom, Gunnar Adler-Karlsson – som PD roser for hans lancering af ideen om en funktionsocialisme – allerede i 1967 (s. 81-82). Adler-Karlsson var en meget visionær politiker på flere områder. Det viste han i 1975, hvor han udgav en lille bog, han kaldte: "Nej til fuld beskæftigelse. Ja til materiel grundtryghed – et arbejdspapir", hvor han gjorde op med den socialdemokratiske velfærdsvækst-model. Det er den model, som PD nu vil videreføre i sit markedsocialistiske samfund. Dengang gjorde Adler-Karlsson op med denne model af økologiske årsager, fordi den ikke respekterede grænserne for den økonomiske vækst.

At Pelle Dragsted ikke foreslår en ubetinget basisindkomst både som led i udviklingen af et markedsocialistisk samfund og som element i et sådant fuldt udviklet samfund kan undre, fordi han henviser til den amerikanske sociolog, Erik Olin Wrights teori om introduktion af en bred vifte af ikke-kapitalistiske økonomiske aktiviteter i det kapitalistiske økosystem. (s. 112). Olin Wright foreslår her indførelsen af en ubetinget basisindkomst som et element i en socialistisk overgangsstrategi.

Da PD senere i bogen (s. 275-76) foreslår, at man langsomt kan *decommodificere*, "afvaregere" eller "varefrigere" dele af den kapitalistiske økonomi – frigøre områder fra markedskræfterne – er det besynderligt, at han her ikke foreslår delvist at "afvaregere" arbejdskraften igennem tildeling af en ubetinget basisindkomst, hvilket ville skabe en reel frihed til både at trække sig ud af arbejdsmarkedet og til at gå ind på arbejdsmarkedet og sælge sin arbejdskraft. Det må da være en oplagt socialistisk strategi.

Det skal dog siges, at PD faktisk nævner muligheden for udvikling af en ubetinget basisindkomst i sin bog (s. 298) – i forbindelse med hans forslag om skabelsen af en social velstandsfond finansieret af en række nye skatter på kapitalindkomster og avancer samt skat på finansielle transaktioner. Her kan man tænke sig, at dele af de årlige kapitalindkomster i fonden fordeles i form af en årlig dividende til alle borgere uanset alder. Denne kunne tænkes med tiden at fungere som en form for universel basisindkomst. Men også flere andre steder nævner PD muligheden for at etablere forskellige former for borgerdividende i forbindelse med skabelsen af forskellige former for ejendomsret i virksomhederne.

Nordisk socialisme? Den svenske økonom Gunnar Adler-Karlsson (1933-2020) foreslog allerede i 1967, at udskifte målsætningen om fuld beskæftigelse med en ubetinget borgerløn. Foto: Philosophical Park

Friheden i frivillig deltagelsesøkonomi

I den politiske filosofi skelnes mellem negativ frihed og positiv frihed. Negativ frihed er frihed fra tvang og undertrykkelse, mens positiv frihed er friheden til at opnå et mål, f.eks. frihed til uddannelse eller indflydelse. Traditionelt har liberalister lagt mest vægt på den negative frihed (friheden fra statens indgreb), mens socialdemokrater og socialister har lagt mest vægt på den positive frihed (sikring af statslige ressourcer til de svageste stillede og medejendomsret). For at opleve den fulde frihed har man både brug for ikke at blive forhindret i at handle imod sin vilje (en negativ frihed) og at være i besiddelse af ressourcer og kapacitet til at handle efter sin vilje (en positiv frihed).

“Lønarbejderen i et socialistisk samfund har ikke blot brug for at kunne vælge mellem forskellige arbejdsgivere, men har også brug for magten og retten til at sige nej til at sælge sin arbejdskraft”

Pelle Dragsted er klar over, at friheden kan være truet i en socialisme baseret på et udstrakt statsligt ejerskab, hvor man har en enkelt arbejdsiver med monopol på at "købe" arbejdskraften. (s.172). I det sovjetiske system blev dette monopol misbrugt til at straffe dissidenter med udelukkelse eller simpelthen udstødelse fra arbejdsmarkedet. "I en økonomi med en stor ikke-statslig sektor vil staten være frataget dette monopol, og dermed muligheden for at bruge det til at undertrykke dissens og opposition." Men lønarbejderen i et socialistisk samfund har ikke blot brug for at kunne vælge mellem forskellige arbejdsgivere – men har også brug for magten og retten til at sige nej til at sælge sin arbejdskraft, hvilket kan sikres ved en ret til en ubetinget

basisindkomst.

Hvis Dragsteds socialisme ikke kommer til at indeholde et sådant element, bliver hans pluralistiske, socialistiske økonomi en tvungen deltagelsesøkonomi – ikke en frivillig deltagelsesøkonomi, hvor borgerne har mulighed for et alternativ til aktiv deltagelse i den formelle økonomi.

PD nævner til slut i sin bog, at Gallup i en stor international undersøgelse har fundet ud af, at hele 85 pct af medarbejderne i verdens virksomheder (84 procent i danske virksomheder) definerer sig som ikke-engagerede eller direkte uengagerede på deres arbejdsplads (s. 333). Han mener, at en demokratisering af arbejdslivet – hvor medarbejderne får medbestemmelse og medejerskab – vil kunne forøge medarbejdernes interesse i deres arbejdspladser. Jeg er bange for, at det ikke vil ske, med mindre hans 'nordiske socialisme' vil blive tilført et element af en ubetinget basisindkomst.

For hvorfor skulle mennesker foretrække socialisme, hvis tvangen til lønarbejdet og de dermed hørende kontrolforanstaltninger vil blive opretholdt?

Om skribenten

Erik Christensen

Tidligere lektor i samfundsfag på Aalborg Universitet. Medlem af [Borgerlønsbevægelsen](#). [Hjemmeside her.](#)

[Læs mere](#)

Nyeste artikler

PALESTINA
3. jun. 2021 - Af Peter Sastrup
Yonathan Goldshtein: Israel er et forbillede for autoritære stater i hele verden
"Det nye ved opstanden i Palæstina lige nu er ikke selve opstanden..."

PARTIPOLITIK
3. jun. 2021 - Af Hans Jørgen Vad
Replik: Enhedslistens årsmøde sagde ikke nej til automatisk statsborgerskab
Enhedslisten vedtog på sit årsmøde klart og tydeligt, at statsborgerskab er en..."

Bliv skribent for Solidaritet

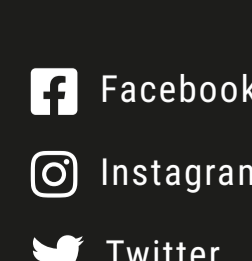
[Læs mere >](#)

Kontakt

Mediehuset Solidaritet
Griffenfeldsgade 41
2200 København

Skriv til os på info@solidaritet.dk

Følg os her

Tilmeld nyhedsbrev

Modtag seneste nyt direkte i din indbakke. Tilmeld dig nedenfor.

Indtast din mailadresse her...

[Tilmeld](#)